

A virágos művésznő

Geszler Mária Garzuly arcképe

Egy kora reggelen Lipcsében, a bolt felé haladva, Ádám unokám meleg, kicsit ragadós „pracliját” fogtam, aki elgondolkodva ezt kérdezte: – „Nagymama, ugye te is meg fogsz halni?” – a családom nemrég elvesztett egy idős, kedves barátnőt, akit unokáim pótnagymamaként szerettek. – „Én NEM!” – feleltem spontán felindulással. Ádám bizonytalanul, kételkedve, kicsit azért bizakodva felelte: – „Hát ez lehetetlen, mindenki meghal, Nagymama. Lehet – válaszoltam –, a többiek igen, de én soha.

Ez a művészek halhatatlan, öntudatlan hite, idealizmusa. Emiatt lehetséges, hogy ma is felemelkedik szívünk J. S. Bach kantátái hallatán, vagy térdre esünk a Sixtusi kápolnában Michelangelo freskói láttán, és kezünkkel követjük a sziklabarlangok falain az őseMBER rajzait.

Virágos vagyok? Nem tudom, de a természethez érzékeny vonzalom fűz. Időről időre felkeresem a mezőket, reggel a felhőket követem tekintetemmel, hogy vigasztalódjam, megnyugodjam és a végtelenség érzésével töltsen meg lelkemet. Ez az én „rousseau”-i filozófiám.

Életrajzi adatok

Geszler Mária 1941. június 17-én Budapesten, zeneművészeket nevelő családban született. 1965-ben diplomázott az Iparművészeti Főiskola kerámia tanszakán, mestere Csekovszky Árpád volt. Kerámiatörténetet és -művészetet gyakorlati évei és felfedező utazásai alatt tanult Hódmezővásárhelyen, Szovjet-Közép-Ázsiában (Buhara, Szamarkand), Grúziában, Örményországban. Az 1966–1980 közti periódusban a Magyarszombatfai Kerámiagyár tervezője volt, 1966-tól tagja a Magyar Művészeti Alapnak, illetve a Magyar Alkotóművészek Egyesületének, 1970-től a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének, 1976-tól a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió művészeti tanácsának tagja. 1987-ben a Siklói Alkotóház vendége volt a Sómázás Symposiumon, 2001-ben a DeForma csoport nemzetközi szimpóziumának résztvevője. Alapítója a Boseni Keramikus Csoportnak (1989, Saarland, Németország) és megszervezője a Geras–Apátság Keramikus Társaságnak (1993). 2002 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Alkotói tevékenységére, többek között, nagy hatást tett a japán kerámia és textilművészettel való találkozása.

Vonzások és taszítások

A Geszler Máriával való találkozás napján, mialatt a kerámiastúdió foteljében vártam, hogy beszélgessünk, arra gondoltam – miután egy japán hölgy bocsátott be a kapun –

vajon hány nácio művészeit oktatja most éppen, ebből következően hány kultúrát ismerhet, és mindemellett milyen sok nyelven beszélhet.

Ekkor gondolatröppenéseimet egy határozott, ám nőies köszönés törte meg: – „Szia, Zsuzsi!” – mellyel üdvözölt, s kérte, tegeződjünk. Olyan volt, mint egy gyönyörűen megmunkált ékszerdoboz, elegáns és visszafogott, rengeteg kincset rejtgetve.

Közvetlen és mosolygós énje humorral bőven fűszerezett, tréfálkozva mutatta kis, pettyes kötényét, amit „az én tiszteletemre” öltött fel, nem utolsósorban természetesen azért is, hogy az aznapi kerámiaégetés nyomait eltüntesse ruhájáról. Megtisztelve éreztem magam, hogy a fandango táncosnő kötényében láthattam.

Olyannak tűnt, így hetvenfelé, mint akin nem látszik az idők nyoma. Ezek szerint igaz volna az a néhol hangoztatott klisé, hogy a művészet megszépít, fiatalít és derút ad a szívnek?

Bebizonyosodott úgy, mint az is, hogy az igazán bölcs és széplelkű emberek végtelenül szerények és nyitottak. Elég nagy kontraszt ez a különböző divathullámokban hánykolódó kérészetű sztárok művi csillogásával szemben.

Ha az imént feltett hipotézist – miszerint a művészet fiatalít – bizonyítani próbálnám, azt a művészno szerteágazó érdeklődésének lefestésével tenném. Számos dolog vonzza még ma is az életben, egyik például a zene; nem csak azért, mert zenészcsalád sarja lévén fiatalkorában csellista volt, hanem mert egészen egyszerűen rajong a nagy zene-művészek muzsikájáért. A nyelvekhez hasonló módon viszonyul, az angolt nagyrészt fül – vagyis hallás – után tanulta meg, mert családjában gyakran használt nyelv volt, de németül is beszél, és azt is elárulta, hogy az elkövetkezőkben még franciát is szeretne tanulni. Öndefiníciója rövid, tömör, lényegretörő:

– *Mondanál három szót magadról?*

– Magas, barna, élénk.

– *Mi a kedvenc könyved? Volt időd olvasni mostanában?*

– Mindig rengeteget olvasok, mostanában egy elragadóan érdekes könyvvel találkoztam; Frank Lloyd Wright, *Women* című írásával. Ő az a híres építész, aki a New York-i felhőkarcolók egy részét tervezte, de nekem azért is ismerős, mert az iparművészeti főiskolán annak idején építészettörténetet is tanultunk, és az egyik professzorunk – Nagy Elemér – nagyon színesen adta elő az életművét.

Szeretem a biográfiai jellegű írásokat is, mert azok olvasása közben állandóan keresem a kulcsot saját magamhoz, másokon keresztül. Újra olvasom Keruactól a *The Sea is my Brother*-t, gyönyörű írás. Ha pedig versekről beszélünk, akkor Pilinszky János és Weöres Sándor hangját hallom.

– *Mikor és milyen hatásra kezdte el érdeklődni a művészetek iránt?*

– Így születtem. Nem kellett ehhez semmi különös, nálam ez mindig így volt. Úgy is mondhatnám, hogy ez genetikus.

– *Tehát örökölted a művészet szeretetét. Mesélnél a családról?*

– Számos generáción visszatekintve azt mondhatom, hogy alapvetően értelmiségi, művészettel élő család voltunk. Ami a szűk familiámat illeti, édesapám zeneszerző, zongoraművész volt, Geszler György, 2013-ban van születésének centenáriuma. Ebből az alkalomból egy családtörténeti kiállítással készültünk tiszteletére, „*Collection Geszler*” címmel, és egy műveit bemutató hangversennyel a Magyar Rádió Márványtermében.

– *Mivel készültetek erre? Mi volt a koncepció?*

– Most is az volt a tervem, mint anno, amikor apám 85. születésnapja apropóján a Bartók Rádió egy ünnepi hangversenyt adott. Zeneművész kollégáimmal együtt, a Magyar Rádió Márványtermében, szeptember 12-én egy születésnap hangversennyel tisztelegtünk emléke előtt. Természetesen ehhez olyan emberek kellettek, akik egyrészt mellettem állnak, és biztosítanak a támogatásukról, másrészt kiváló művészek. Ilyen például Rohmann Imre zongoraművész, aki a be nem mutatott *Prelúdium és fűgáiból* készített összeállítást, azonkívül az axonometrikus etűdöket zongoraművész nő feleségével prezentálta. Végül zeneművész lányommal együtt cselló-, zongora- és fuvolaetűdöket mutattunk be.

– *Azt írtad valahol édesapádról, hogy fel nem fedezett volt, hogy nem kapott elég figyelmet a tehetsége. Ez miért lehetett?*

– Nem egészen ez a jó megfogalmazás, mert ő csodagyerek volt, ifjú zeneszerzőként Liszt Ferenc- és Ferenc József-díjas művész. A Székesfővárosi felsőbb zeneiskolában tanított (Konzervatórium) a háború előtt, számos ma élő zeneművész az ő növendéke volt. Ami miatt jogos a kérdésed, az a tény, hogy 1945 után, pontosabban a '48-as „változás éve” után édesapámat kitették az állásából, mert abban az időben pártutasításra működött a művészeti élet is, és sokszor nem mindenki számára teljesíthető feladatokat írtak ki. Április 4-re vagy május 1-jére mozgalmi nótákat, indulókat kellett komponálni, vagy Rákosi pajtás születésnapjára ódát vagy köszöntőt írni. A Magyar Zeneművészek Szövetsége hivatalosan kiküldte a szövetség tagjainak, hogy éppen mi az aktuális feladat. Két zeneszerző állt ellen a kérésnek; Lajtha László és Apánk. Ennek lettek bizonyos következményei, mint az, hogy nem játszották apám műveit, hiába küldte be a Magyar Rádióba, elhallgattatták. Így értem a tehetsége figyelmen kívül hagyását.

– *Úgy tűnik nekem, hogy nagyon fontos szerepet játszott az életedben az apa. Apás lány voltál?*

– Nem voltam extrém módon apás, hiszen négyen vagyunk lánytestvérek, és édesapám hat-hét nővel élt – rajtuk kívül szüleivel, feleségével és Ilonka nagymamánkkal – egy háztartásban. Ennélfogva természetes, hogy a személye domináns szerepet kapott, mert ő volt az egyetlen férfi és a pénzkereső. Nagy nyomorgás volt abban az időszakban, nehéz életünk volt.

– *Édesanyád milyen volt?*

– Ő egy gyönyörű szláv szépség volt – anyai ágon Kárpátaljáról származunk, még-hozzá Ungvárról –, Timkó Máriának hívták, édesapja dr. Timkó Imre, aki a két világháború között a földtani intézet igazgatója volt, geológus, és a bakui olajmezőket kutatta, illetve tárta fel még a cári időkben. Anyám öccse görög katolikus püspök, keleti egyháztörténész, szintén dr. Timkó Imre. Csodás ember volt, és hivatása által egy teljesen más kultúrával ismertetett meg engem.

– *Nagyszüleidre hogyan emlékszel vissza? Kötődnek hozzájuk olyan igazi, önfeledt gyerekkori emlékek, amik minden gyereknek általában?*

– Igen, ez a korszak nagyon meghatározta a gyerekkori élményeket, amelyeket természetesen a boldogság köde ragyog be, de családom felnőtt oldaláról nézve mégis szorongató időszak volt. Hatan laktunk egy szobában, és kitelepítési végzés felhőzte be életünket, a sok megaláztatás és nyomorúság miatt az én nagyszüeim boldogtalanok

voltak. Annak örültek, hogy mi ott vagyunk, de az ötvenes évek szellemisége más volt, ezt ma már nem is lehet elképzelni.

– *Gyerekként hogyan viselted ezt a nyomorúságos életet? Feltűnt valami a realitásból?*

– Mi négyen csak játszottunk az ágy alatt, és szekáltuk egymást. Bújócskáztunk a lakásban, Révay nagy lexikonát nézegettünk esténként, sok rokon, barát járt hozzánk. Apánkkal a Gellért-hegyen sétáltunk, ipi-apacsot játszottunk, szolmizáltunk, énekel-tünk. Nem mi, gyerekek, hanem a felnőttek voltak boldogtalanok. Az igaz, hogy a hetvenes években, mikor az én gyermekeim születtek, is nehéz volt, mert nőként gyárba jártam dolgozni, a férjem pedig szinte állandóan a kórházban volt. Nem volt lakásunk, se egy szabad szombat, se nyaralás, de a kilakoltatás fenyegető réme, ami a felnőttek életét még beárnyékolta az ötvenes években, a hetvenes évekre aktualitását veszítette. Összegezve, nem éreztünk akkor gyermekként semmit a valóságból.

– *Ez annak is köszönhető talán, hogy egy jó család voltatok, mert a jól működő családokban, ha baj is van, akkor azt a gyerek nem érzi.*

– Igazad van. Ha semmi mást nem ismersz is a világból, csak azt, hogy négyen alszotok egy ágyban, akkor az isteni jó, és gyermekként elég is a boldogsághoz. Akkor vagy igazán gyerek, ha nem érintenek a felnőtt problémák. Ilyen értelemben mi igazi gyerekek voltunk.

– *Férjeddal hogyan ismerkedtetek meg, illetve tapasztalataid alapján milyen az orvos–művész házasság?*

– Megismerkedésünk története azzal kezdődik, hogy miután négyen vagyunk lánytestvérek, és én végeztem először az Iparművészeti Főiskolán – a többiek zeneművészeti pályára mentek –, 23 éves lévén, munkát kerestem. Akkoriban pont fordítva volt, mint ma; egész Budapesten nem volt munkalehetőség, csak arról lehetett volna szó, hogy a kőbányai porcelángyárba megyek tervezőnek, de a helyet kollegáim már betöltötték. Nagy nehezen találtam egy státust Magyarorszábatfán, Vas megyében, az ország legnyugatibb csücskében, ami annak idején zárt terület volt, még határsábelépővel is nehezen lehetett eljutni addig. Egy szegény, elhagyatott kis kerámiagyárban tervezőt kerestek, én jelentkeztem, és felvettek.

Abban az időben, '66-ban, egyáltalán nem lehetett szabadon utazgatni a Nyugat–Kelet intervallumban, rendszeresen igazoltattak. Ha albréletben volt az ember, akkor kvázi legális volt a beutazás, de ha valaki azt mondta, hogy csak látogatóba megy valahová, akkor rögtön azt hitték, hogy disszidálni szeretne. Az ötvenes évek gazdaságpolitikája a nyugati határvidéket elhanyagolta és lezárta, a keleti határvidéket fejlesztette. Aki nagy nehezen diplomázott és lekerült Vas megyébe, az alig bírt ki egy-két hónapot, rögtön visszament Budapestre, Győrbe vagy Debrecenbe. Ezért, a tanács hogy ott tartsa a fiatal értelmiséget, apartmanlakásokat épített, ahol mindig ketten laktak egy szobában. Úgy hívták ezeket a garzonokat, hogy „orvos–mérnök–pedagógus ház”. Az én férjem ilyenben kapott helyet egy gyógyszerészfúval, és én is ott laktam egy gyógyszerészlánnyal. Ez hamarosan a párok cseréjét vonta magával, beköltöztem a fiatal orvoshoz. Hát így kezdődött. Nagyon sok barátság, kapcsolat, házasság szövődött itt, mert mindenki gyökértelen volt, senkinek nem volt ott a családja, nem volt szabadnap a szombat, pontosan 14 nap szabadságunk volt egy évben, tehát röghöz voltunk kötve és egymáshoz. Nem lehetett csak úgy hazaszaladgálni Budapestre a családhoz vagy a régi iskolatársakhoz. Ez más világ volt.

– *A későbbiekben hogyan élte meg a rengeteg munkát és a kevesebb találkozás lehetőségét?*
– A férjemnek valóban rengeteg ügyeletet kellett vállalnia minden másnap, és akkor még szombat reggeltől hétfő estig tartott egy-egy szolgálati „műszak”. Engem úgy elfoglalt a családom, a gyermekeim, és mindkettőnket a munkánk, hogy örültünk, ha találkoztunk. Ferencemnek tetszett a kerámiaművészet, én pedig a mai napig el vagyok bűvölve tudásától és orvosi magatartásától. Most is éppen egy tudományos könyvet írok ritka betegségekről, a *Diagnosztika labirintusában* címmel.

– *Közös programokon részt tudtok venni?*
– Persze, Ferenc nagyon szereti a kiállításokat, én meg bár nem értek hozzá, de minden kongresszusra elkísérem, és mosolygok. Boldogan utazunk együtt az unokáinkhoz is, nagy családot tartunk össze.

– *Egy baleset miatt hagyta abba a csellózást. Mi volt az pontosan?*
– Mosogató! Elroppant a kezemben egy üveg pohár, úgyhogy javaslom, hogy óvatosan mosogass!

– *Megfontolom, és rád fogok hivatkozni! Abszolút abba kellett hagyni a hangszeren játszást?*
– Igen, mert elszakadt az ínszalag, és nem tudtam az ujjamat behajlítani.

– *Bánod, hogy így alakult?*
– Nem bánom, utólag be kell látnom, rettenetesen lámpalázias voltam, nem szerettem a színpadot, a közszereplést, és reszkető térdekkel játszottam, állandóan hamisan, ha mások előtt kellett szerepelnem.

Maximálisan megfelel az, hogy egyedül vagyok egy műteremben. Úgy érzem, a kiállításon nem kell ott lennem, csak a művet kell elküldenem. A mű vagyok, pontosabban a mű én vagyok, ez a jellegem.

– *Egyértelműnek és határozott ívűnek tűnik az út idáig, mégis azt kérdezném, volt-e vargabetű az életében, amely más irányba terelt volna?*

– Apróbb útkeresésekről beszélhetünk, de az alapok végig megvoltak, vagyis mindig a művészetek érdekeltek; az irodalom, a zene, a képző- és iparművészet és a fotózás.

– *Ahogy beszélgetünk, látom, hogy csendes személyiség vagy, és valljuk be, ez nem mindig előny, pláne egy ilyen hajtós, harsogó világban. Hogyan tudsz ilyen – pozitív értelemben vett – szerényen is érvényesülni?*

– Az igazság az, hogy soha nem törődtem az érvényesüléssel, nem érek/értem rá ezzel foglalkozni. Engem a gondolatok és a képek érdekelnek, egy belső kaland, rejtvény, felfedezés, és az, hogy miként fogalmazzam meg, milyen eszközökkel tárgyasítsam a vízióimat. Nincs időm helyezkedni, dicsekedni sem, nem érdekel hatalom, posztok, de még a pénz sem, csak annyi legyen, hogy alkothassak. Aszketikusak a napjaim, mivel többnyire hajnaltól éjjelig dolgozom, számomra a munka a legfontosabb. Ha mondjuk „dúsgazdag” lennék, úgy gondolom, akkor sem változtatnék az életvitelemen. Az alkotás egy magányos tevékenység, és én szeretek egyedül lenni.

– *Jószívról bejártad az egész világot, melyik a kedvenc országod, kultúrád, mi az, ami leginkább „beléd égett”?*

– Sajnos nem az egész világot, de az igaz, hogy a sors ajándékaaként többfelé jártam, mint az átlagember. Mivel csak egy életet kap a földi halandó, mindig az lebeg a szemem

előtt, hogy lehetőség szerint minél többet ismerjek meg a világból. Szeretek tanulni, és a megismerés mámorel tölt el, ha egy ismeretlen helyre érkezem.

Mikor kamaszlány voltam, akkor a bizánci művészet érdekelt, mikor főiskolára jártam, akkor az iszlám művészet vonzott, és voltam szovjet Közép-Ázsiában is fiatal művészként tanulni –, de mindig egyre messzebb vágyakoztam. Ezek után jött Kirgízia, Kazahsztán, Kína, Japán, és aztán megint jött az óceán, Amerikával, Új-Zéland és Ausztrália. Meg kell mondanom, hogy amikor módunk volt Ferencsel utazni, Münchenbe, Párizsba, Nyugat-Európába, kiolvastam az aktuális városban található múzeumok közel összes brosúráját, ha lehet, minden látnivalót megtekintettem, de ezek az ismeretek nem rengették meg a szívemet olyannyira, mint a Kelet. Az valahogy mindig megmagyarázhatatlanul erősen vonzott.

– *Mi vonzhatott téged a Kelethez?*

– Ezt a vágyat nem tudom megfogalmazni. Miért repülnek a madarak „V” alakban az égen, és hová? Rejtély.

– *Mi volt az első munkád, emlékszel rá?*

– A budapesti Patrona Hungariae Gimnázium tanulójaként iskola után minden nap a Kossuth Lajos utcába siettem a nagymamámhoz. A kapualjuk előtt kis képcsarnokbolt volt kerámiákkal, Gorka, Gábor, Kováts Margit tárgyaival – apró, kis figurák. Kedveltem ezeket a kerámiákat, és megihletődve a látványtól, készítettem furulyázó, éneklő, cselőző formájú alakokat, amelyeket édesanyám sokáig őrizgetett, és amelyekben testvéreimet mintáztam először.

– *Hogyan telik egy napod, mennyit dolgozol, és mennyi idő jut a kikapcsolódásra, családra, barátokra?*

– Általában az egész napomat a műteremben töltöm, sokat fázom. A vizes agyag nehéz, köhögök a kemencétől, a mázak porától, de sokszor mégis úgy érzem, a nap csak egy pillanat volt. Nem mondom, hogy esténként nem érzek erős derékfájdalmat a hajlógatás miatt, a lábam nehéz, és az ujjaimat is alig bírom hajlítani, mégis, ahogy kitavasodik, már szaladok is a kertbe délutánonként. Van egy vadregényes hely pár kilométerre a várostól, egy gyümölcsöskert, ami rendszerint rabul ejt, visszahív a természethez.

Család? Ha itthon vagyok, utánuk vágyódom, ha ott vagyok – náluk – haza szeretnék jönni. Emiatt sokat utazom, de közben a holt időket zenehallgatással töltöm ki.

Munka és alkotás, két elválaszthatatlan világ

– *Átevezve a munkára, miért van az, hogy „csak” otthoni környezetben tudsz igazán alkotni?*

– Valahogy közösségben nem tudok igazán dolgozni, pedig általában véve nagyon szeretek a kollegáimmal találkozni. Ahogyan korábban már utaltam rá, az alkotást magányos tevékenységnek tartom.

– *Ezt úgy kell elképzelni, hogy zene sem szól olyankor, csak te vagy, és abban a csendben születik meg valami?*

– Pontosan. A kollektív alkotótábort, ahogyan az írók szokták mondani, nehezen tudnám elképzelni. Az, hogy többen egy teremben alkotunk, számomra olyan elképzelhetetlen, mint ahogyan talán az is lehetetlen, hogy többen egy irodában üljünk a számítógép előtt.

– *Az írással mikor szoktál foglalkozni, vagy mikor van időd foglalkozni vele a sok minden más mellett?*

– Nagyon sokat utazom autóval, hosszú órákat vezetek, mert a kerámiákat szállítani kell, és az agyagot házhoz hozni kocsival a legegyszerűbb. Ide, Kecskemétre is négyórás út vezet, és mivel állandóan dörömböl a motor, vagy a vonatok monoton zakatolnak, az út közben hallható ritmusok zsongása mellett gondolatokat próbálok összeilleszteni, szavakká csiszolni. Van, hogy tizenkét órán keresztül pár soron elmélkedem, amiket aztán esténként papírra vetek.

– *Hogyan hívod elő a szóképeket? Mindenre ugyanúgy emlékszel, mint a jelenben?*

– Nem egészen, de mivel tájakat és képeket látok, a vizuális memóriámra támaszkodom, ami nagyon jó. Ha visszagondolok, hogy egy magas vidéken jártam, erős árnyékok vetődtek az útra, félttem, nedves illata volt a levegőnek, vagy ezüstszürke napkollektoros síkságra értem, akkor megjön a szöveg. Egyszer csak, mint a filmekben, elindulnak a képek, és jön hozzá a hang is, utána már csak írni kell. Valahogy így megy ez.

– *Mi volt a legutóbbi ilyen emléked? Mit írtál mostanában?*

– Ezt nem árulom el, még nincs nyomtatásban. Úgy érzem, ha valami még nincs készen, és annak ellenére beszélnek róla, devalválódik. Így ezt most megtartom magamnak, és inkább írok, mint beszélek.

– *Tiszteletben tartom. A japán kultúra szeretete élesen él a művészetekben. Miben volt más ott dolgozni, mint mondjuk Oroszországban járni?*

– A japán kultúra azért fogott meg nagyon, mert finom és esztétikus, már-már dekadens. Egy kicsit szürreális is a mi szemünkben, hiszen például számos generáción keresztül ugyanazt az egy dolgot tökéletesíti tovább egy család, de minél húbbak a tradícióhoz, az annál értékesebb. Mi individuálisan gondolkodunk itt, Európában, ezzel szemben Japán egy kifinomult, zárt társadalom volt évszázadokig, ahol a tárgyakat, a mintákat nem érte más befolyás, hanem egyfajta beltenyészet, belső finomodás ment végbe. Ez a finomság és esztétika az én vágyam. Fő célom, hogy „nemeset” alkossak.

– *Sokat hallottam már arról, hogy milyen nehézségeket rejt a kerámiázás, mégsem tudom pontosan, hogyan kell elképzelni ezeket a nehéz anyagmozgatásokat.*

– Attól kezdve, hogy a műtermek állandóan hűvösek és vizesek, hogy az anyagok hidegek, amitől reumatikus bántalmakat kapsz, hogy a hatalmas lapokat cipeled egyik helyről a másikra, mind erős fizikumot követel. Ezenkívül az alapanyagokat zsákokban szállítják, 15–20 kg egy zsák, de maguk a lapok, amiket a kemencébe rakunk, szintén súlyosak. Kollégáim, a textilesek, a szövőszék mellett ülnek, az sem könnyű, de néha arról ábrándozom magamban, nevetve, hogy minitextiles leszek, talán az fizikailag mégis könnyebb.

– *Milyen technika a szitázás?*

– Érdekes sokszorosító eljárás, Kínában és Japánban már évszázadokkal ezelőtt nyomtattak textíliát sablonok felhasználásával. Fakeretre feszítettek kezdetben emberi hajból, majd később selyemszálból készült szitaszövetet, és a ráragasztott rizspapírból sablonképeket, írásokat vágta ki, majd növényi festékeket használtak a minták átvitelére.

Napjainkban röviden annyi, hogy a szitaszövetet fényérzékeny emulzióval vonják be, így erre rá lehet világítani képeket, melyeket át lehet tenni az agyagra, textilre, üvegre,

fémre, műanyagokra. Képi, digitális világban élünk, manapság az információk legfőbb hordozói a vizuális felületek. Fantasztikus technikai lehetőségek állnak előttünk, amíg a szó sorvad, a zene harsog, addig a kép beborít mindent.

– *Honnan merítesz mindig új ihletet?*

– Honnan meríték ihletet? Erre a kérdésemre nem tudok válaszolni, mert ez nagyon intim folyamat. Ez a titok.

– *Mennyi időt vesz igénybe egy-egy alkotás elkészítése?*

– Nem lehet idővel mérni, mert egy többfázisú munkafolyamatról beszélünk. Van egy olyan része, amit megihletődésként definiálhatnánk, meglátok valamit és megfog. Ezek után a gondolat érlelődik bennem, hogyan tudnám kivitelezni, technikailag mi lenne a legideálisabb módszer a megvalósítására, végül pedig, ha mindez összeállt egy tervvé, akkor jön a megvalósítás, vagyis a gyakorlati rész. Néha 2-3 évig tart ez a folyamat, de előfordul olyan, hogy 10 év is kevés valamilyen alkotói elképzelés megvalósításához.

Mindenesetre az alkotás mint tevékenység egy állandó belső kaland, mert a külvilág és a lelki rezdülések párbajából születik valami, ami kifejezi a művész aktuális véleményét a világról.

– *Mint művésznek milyen a kapcsolatod az alkotásaiddal?*

– Nekem kell, hogy kapcsolatom legyen velük? Ez kívülálló személyt feltételez, nézőt, befogadót, társat.

– *Mi az életfilozófiád?*

– „A csillagok ég felettem, az erkölcsi törvény bennem.” (E. Kant)

– *Már közel ötven éve alkotasz, mikor volt a legnehezebb a művészek helyzete? Össze lehet hasonlítani a jelent a múlttal ilyen szempontból?*

– Azt gondolom, hogy művészként élni mindig is nehéz volt, és nem is fog ez változni, mert az alkotó emberek nagyon szélsőséges keretek közt mozognak, fent és lent, örömteli és fájdalmas életérzésekkel vannak teli, másféle világlátásuknak köszönhetően. Mindegy, hogy alkotó emberként milyen rendszerben élsz, ha őszinte és jó akarsz lenni, mindig lesznek, akik ebben gátolni próbálnak.

– *Te magad hogyan próbálsz elviselhetőbbé tenni az imént említett mindennapi nehézségeket? Vannak bevett módszereid?*

– Zenét hallgatok, sokat olvasok, ha kell, félreállok, vagy éppen rózsákat metszek.

– *Tanárként mit tartasz fontosnak átadni a felnövekvő generációnak, a tőled tanulni vágyóknak?*

– Nagyon szeretek tanítani, érdekel az a személy, aki előttem áll, ha fiatal, ha idős. Szeretném gyorsan megfejteni egyéniségét, képességeit, kifigyelni azt, hogy hol tudnám „elkapni”, és hogyan tudnám segíteni a tanulásban. Úgy gondolom, néha erősen befolyásolom a növendékeimet, amit hibának tekintek. Amikor ezt észreveszem magamon, visszakozom, újra indítok, javítok, jobban koncentrálok a szemben álló elképzeléseire.

Sajátos látásmódot kell kialakítania minden alkotni vágyó embernek önmagában, amely abban áll, hogy tudják: a látványt az anyagba önteni nemcsak technikai ismeretet takar, hanem bizonyos látásmódot is. Arra próbálok ösztönözni a diákjaimat,

hogy merjenek egyediek lenni, és kerüljék a hétköznapi epigonizmusokat, a különféle divatirányzatokat.

– Szerinted a tehetséghez szorgalom is kell, vagy csak genetika?

– A tehetség genetikus. Olyan sok tehetséges ember van, akik elkallódnak, és semmi nem lesz belőlük, mert a nagy dolgok létrehozásához őrült aszkétikus életvitel és kimondhatatlanul erős szorgalom és akarat kell.

– Lehet tehetséget nevelni?

– A tehetséget képezni kell. Szerencsés vagy, ha olyan családba születesz, ahol felismerik a talentumodat, és segítenek abban, hogy kibontsd, mert anélkül nagyon nehéz, de olyan nincs, hogy tehetségnevelés. Sokkal inkább van tehetséggondozás.

– Mivel látom, hogy telve vagy életerővel és kíváncsisággal, bátorkodom megkérdezni: milyen terveid vannak a közeljövőre vonatkozóan?

– Terveim mindig vannak, igen. Szeretném az amerikai pueblo indiánok kultúráját megismerni. Santa Fe-ben IAC kongresszus és kiállítás lesz, ahol találkozhatnék kollégáimmal, láthatnám a sivatag fényeit, Georgia O' Keeffe képeit, a Los Alamos felé vezető országotat és a Zabriskie Pointot. Láttad Antonioni híres utolsó filmjét erről a vidékről?

– Eddig még nem, de úgy érzem, nem hagyhatom ki. Az utazásról való elmélkedésben ezt írtad: „Utazás minden vigasztaló szemlélődés, a gondolat nélküli átadás, a természetbe való »belevésés«, szőlő – kóró, madár, bambusz –, ág, csepp víz, szeretnék lenni vágya.”

– A levésnek két változata van, a lenni vagy nem lenni. Itt nem úgy értem, hogy én milyen szeretnék lenni, hanem hogy az utazás olyan, mint egy folyam, és akkor te, mint ember, igazán vagy. Sokszor érezzük, hogy olyan egyhangú az életünk; elvégeztünk ezt meg azt, de igazán nem is éltünk aznap. Nem a lenni van ilyenkor, hanem a tenni. Szeretném hagyni magam csak úgy lenni.

– Hogyan tudod ezt a létállapotot elérni?

– Mint egy könnyed labdát, egyszerűen feldobom magam. Ma is olyan nehéz volt, kemencét raktam egész álló nap, és ilyenkor nem alszom, nem iszom és nem eszem, mert piszkos a kezem, és az is kizökkent a munkámból, ha kezet kell mosni. Nem köszönök és nem beszélgetek, de végül, amikor az összes feladatot elvégzem, tusolok, felnézek egy fára, sétálni indulok, és egy perc alatt elfelejtem az egész napot, a fáradságot. Abban a pillanatban mindent felejték, teljesen kikapcsolok. Ez az igazi „levés”.

– Az elmúláshoz hogyan viszonyulsz? Foglalkoztat téged az elmúlás gondolata?

– Nem foglalkoztat, mert én nem múlok el. Írtam, hogy „nem születtem, és nem halok meg soha, állok egy úton, mely nem vezet sehova”. Kicsit félek a repülón, a bal esetektől és a fájdalomtól, de nem az elmúlástól.

Művészet és szakralitás közt

– A művészet és a szakralitás nálad összekapcsolódik? A csend építészete című írásodban utaltál erre.

– Mindenképp. A művészet az én religióm.

– Számos munkádat cselló alakban formáztad meg. Van ennek mélyebb oka?
– Igen, mert magam is csellóztam, és mert párhuzamot látok a cselló és a női forma között.

– *Életudad valamilyen szinten a magányra determinált – gondolok itt férjed ügyeleteire és a tanulmányutaidra –, ami lehet fájó, de termékeny is. Hogyan viseled a magányt, vagy mit teszel olyankor, amikor lelki fáradtság nehezedik rád?*

– Én szeretem a magányt.

– *Soha nem terhes neked?*

– Hála istennek, ezt az érzést nem ismerem, még nem tapasztaltam az efféle egyedül-lét terheit.

– *Van olyan, hogy elfáradsz lelkileg, és nehezebben viseled a munkát?*

– Olyan van, hogy elfáradok a többi embertől. Saját magamtól nem.

– *Megütötte a fületem, miközben felolvastam magamnak a Hang és Forma című kiadványból, hogy az esztétikum és a lélektelen technika egy műben való összekapcsolására törekszel. Szerinted ez a dichotómia hogyan nyilvánul meg a keleti és a nyugati kultúrában?*

– Maga a két ellentét is kiabál, a dráma érdekel, pl. az, hogy egy 200 évvel ezelőtti tárgyat hogyan lehet összeépíteni egy mai alkotással, vagy egy keleti tárgyat egy nyugati művel. Foglalkoztat a kultúrák találkozása, mint egy utcai karambol, egy csattanás, fakadjon a könny, dobogjon hevesebben a szív. Különösen foglalkoztat korunk technika-ja, az „ipari táj költészete” is. Az ellentétek vonzzák egymást.

– *Végül is ez a művészet egyik lényege, a meghökkentés. Fiatal éveidre visszatérve, a siklói és a kecskeméti alkotóműhely miben volt különböző vagy hasonló, egyáltalában össze lehet-e hasonlítani a kettőt?*

– Mindkét helyet nagyon szerettem, de Siklós egyelőre a múlt. Évtizedekig állandó vándorlásban voltam a két alkotóház között. A kecskeméti stúdió az állandóság volt, Siklós az örömteli látogatásoké. Egyik a csodás dunaföldvári út, a kenyér illatú levegő, a másik, mint zöld tenger, panoráma, a kolostor ablakaiból való kitekintés. Különböző élmények kötnek a két városhoz, családiak és tragikusak is.

– *Amikor megalakult a kerámiastúdió, mint művészek akkoriban hogyan viszonyultatok egymáshoz? Volt konkurencia, vagy szakmai féltékenység?*

– Gondolom, hogy az mindig van, mert emberi tulajdonság. A legnagyobb zeneszerzők is fújnak egymásra, de ez dül mindenütt, írók, festők, építészek, színészek között, általában az emberek mindennapi életében, a politikától a család színteréig.

Nekem szerencsém van, mert természetbéli adottság, hogy nem vagyok féltékeny, egész egyszerűen imádatlalt csüngök a nagy tehetségeken. Mi több, odavagyok értük, és nem akarom tönkretenni őket, hanem hódolni szeretnék előttük. A másik aspektus pedig; az vagyok, aki vagyok, és semmi, de senki sem tud segíteni rajtam, csak én azzal, ahogyan élek, ahogyan dolgozom.

Mint a Nemzetközi Kerámia Stúdió egyik alaptéglája, évtizedes barátságot ápolok a kecskeméti stúdióval és művészeivel. Probstner János barátommal és kollégámmal nagy időket éltünk meg közösen, hálás vagyok a sorsnak, hogy harcostársa lehettem. Gyönyörű szimpóziumokat szerveztünk, minden új kemence, technológia bevezetése

ünnepe volt, a világ jeles művészeit itt ismerhettem meg, munka közben. Azt mondhatnám, nagy szóval, hogy „életművem” itt készítettem el, kisebb szóval pedig azt, hogy mind a mai napig nagyon sokat köszönhetek a kecskeméti stúdióknak.

– *Hogyan sikerült megtalálnod a saját belső utadat?*

– Teljesen bizonytalan, még mindig keresem. Homályos a kép, mert én nem látom magamat, mások néznek engem.

– *Legutóbbi amerikai utad hogyan sikerült?*

– Olyan sok idő telt el azóta, hogy előbb le kell hunynom a szememet, hogy újra lássam Taost, az indián rezervátumot, a türkizek villanását a férfiak viseletén. New Mexicóban jártam, és a művészeti élményeken kívül valami más, magatartásbeli különbség is megfogott Amerikában. Általánosításszerűen hathat, de az emberek kedvesek, és az első kérdésre válaszolva nem rögtön panaszkodnak, és nem szoronganak. Mi európaiak imádunk panaszkodni, minket, magyarokat mindig a balsors tép, de nehéz ilyen összeszorított szívvel boldogan élni.

Bennem van bizakodás: „Hangszer vagyok, és a lélek harangozik bennem.”

Az interjút készítette: Füstös-Simon Zsuzsanna

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.